
Tereza Matoušková: Hledala jsem vzdělání, které by mi dokázalo pomoci v nové cestě

„Fantasy příběh musí být v některých ohledech ještě realističtější než realistický román,“ vysvětluje česká fantasy spisovatelka Tereza Matoušková s kávou v ruce. Obklopena knihami na policích i blízském parapetu se zdá být ve svém přirozeném prostředí, a zároveň působí, jako kdyby vypadla z vlastních temných příběhů. Odehrávají se v jejím fantastickém světě Podmoří, kde koexistuje magie s technologiemi i přírodou, společnost funguje na pevném kastovním systému a staří a noví bohové zápolí o moc. Právě při popisu společenských mechanismů a následků rozhodnutí jednotlivců čerpá ze znalostí získaných během magisterského studia antropologie na FHS. Mrazivého listopadového večera jsme se s naší absolventkou bavili o prospěšnosti studia člověka v literární tvorbě, přínosech tvůrčího psaní a práci s textem z různých úhlů.

Vzhledem k tématům bakalářské i diplomové práce, ve kterých jste se zbývala vražedkyněmi, bych očekávala, že budete spíše psát horory nebo detektivky. Nicméně vaše současná tvorba se řadí do subžánrů dark fantasy a arcanepunk.

Původně jsem byla hodně přírodovědně zaměřena a můj první bakalář je přímo z evoluční biologie. Pak jsem nastoupila na historii, ale knihy jsem začala psát dávno před tím. Ono se to nezdá, ale pokud člověk píše fantasy a není to příběh odehrávající se prakticky v současnosti (např. v soudobé Praze, ale část obyvatel tvoří například víly a skřítky), pak potřebuje historické, antropologické nebo archeologické znalosti. Když jsem si to sama uvědomila, rozhodla jsem se potřebné vzdělání doplnit a nastoupila na bakalářské studium historie na Masarykově univerzitě.

V určitou chvíli jste tedy cítila, že si potřebujete doplnit vzdělání?

Ano. Občas mladí lidé na střední škole nemají úplnou představu o tom, co chtějí dělat, ani já jsem neměla. Původně jsem se chtěla zabývat biologií, třeba pracovat v laboratoři. Paralelně jsem už někdy na gymnáziu začala publikovat první příběhy, představovala jsem si, že bych mohla dělat přírodovědu a k tomu ještě tvořit. Když jsem nastoupila na studium biologie na vysokou, zjistila jsem, že to není úplně ono. Hledala jsem jinou cestu a psaní převážilo nad zájmem o vědu. Proto jsem hledala vzdělání, které by mi dokázalo v nové cestě pomoci.

Proč jste zvolila opět bakalářský stupeň?

Vyčerpala jsem v sobě zájem o biologii. Prošla jsem si celým systémem od rostlin přes zvířata až k člověku a rozhodla se u něj zůstat. Je pro mě důležité získávat nové vědomosti a chtěla jsem přeskočit z přírodních věd na studium člověka, dávalo mi proto smysl naučit se základy. Podle mě by vysokoškolské studium nemělo být sbíráním titulů, považuji za důležitější, jakou sadu vědomostí potřebuje člověk do života, aby vykonával určitou práci a dělal ji dobře, ať už je to věda nebo pozice v korporátu. Další studium přece nemusím ani dokončit, abych získala potřebné vědomosti. Má smysl už ve chvíli, kdy člověku něco dalo.

Jak jste se dostala k docela specifickému tématu historických vražedkyň?

Při výběru tématu bakalářky na Masarykově univerzitě jsem chtěla dělat nějaké „ženské“ téma, nejlépe v kontextu 19. století. Jedním z volných témat byly kriminálnice a mě to nadchlo, zejména příběhy vražedkyň mě hodně oslovily. Proto jsem u nich zůstala i během studií na FHS, kde jsem pokračovala ve výzkumu fenoménu vraždění dětí.

Napadlo vás někdy napsat nějaký detektivní nebo hororový příběh?

Kdybych nepsala fantastiku, asi bych spíš vyzkoušela historický román, třeba i s detektivní zápletkou. Ale čistě detektivka nebo horor mě nikdy tolik nelákaly.

Absolvovala jste v nové budově FHS, ale studovala jste ještě před přesunem. Jak vzpomínáte na studium a na budovy, ve kterých jste navštěvovala přednášky?

V Troji jsem v podstatě jen obhajovala, jinak jsme chodili na Fakultu tělesné výchovy a sportu, kde většinu osazenstva tvořili sportovci, takže šlo o takové dva odlišné světy pod jednou střechou. Magisterské studium bylo strašně příjemné. Jako vystudovaná bioložka a historička jsem hledala navazující magisterské a nevěděla jsem příliš co. Tehdy jsem objevila obor Obecná antropologie – integrální studium člověka na FHS, pod kterým bylo tehdy možné studovat několik podoborů – jedním z nich byla historie a dalším etologie člověka a evoluční biologie. Říkala jsem si, že ten obor někdo vytvořil přímo pro mě! Myslím, že program prošel nějakými změnami a dneska se jmenuje, tuším, [Antropologická studia](#).

Utkvěla vám v paměti nějaká silná vzpomínka na předmět nebo osobu?

Za historickou antropologii určitě [Pavel Himl](#) a [Lucie Storchová](#), kteří mi toho předali opravdu hodně. Líbila se mi taky atmosféra panující na diplomních seminářích. Zde jsem poprvé zažila, že s námi někdo do hloubky řeší, jak analyticky pracovat s pramenem. Nebyl to jen povinný metodologický předmět, ale skutečně jsem se dozvěděla, jak má člověk dělat historickou vědu, jak má přemýšlet o pramenech, pracovat s nimi anebo proč se k nim stavět kriticky.

Jste spisovatelka, ale předpokládám i nadšená čtenářka. Co čtete ráda? I odbornou literaturu?

Čím víc píšu, tím méně sil mám na beletrii. Proto se přiznám, že poslední dobou hodně čtu knihy ušima, protože audiknihy jsou naprosto úžasný vynález. Když hledím celý den do písmen a pak chci ještě číst, mozek nereaguje dobře na další písmena. Ale když mu to někdo předčítá, je to skvělé, ať je to někdo blízký nebo jen nahraný hlas. Odbornou literaturu čtu relativně hodně, většinou knižně a tyká se témat, která mě momentálně zajímají. Například teď mám rozečtenou knihu od Mircea Eliadeho a publikaci o starém Peru, protože chci něco z toho využít do románu.

Jsou i vaše knihy v audio podobě?

Momentálně se na tom pracuje. Přiznám se, že jsem to trochu podcenila, na rozdíl od ostatních autorů okolo mě, ale už jsem chytla dech a připravuju dva audio projekty. Jeden je již namluvený – je to kniha, na které jsem se podílela jako editor.

Máte v takových projektech možnost rozhodovat nebo zasáhnout do procesu výběru člověka, který bude dílo namlouvat?

Záleží na jednotlivém nakladatelství a jak je velké, občas do toho autor může mluvit, jindy ne. Zrovna tady jsem si mohla předčítajícího sama vybrat.

Řekla byste, že si kvůli práci spisovatelky nemůžete u čtení knih odpočinout?

Myslím si, že je zdravé, když mozek dělá různé věci a vykonává odlišné procesy. A člověk těžko odpočívá u své práce. Jedna věc, která platí u spisovatelského řemesla je, že jakmile do něj proniknete, píšete knihy a rozumíte jim, už víte, jak mají být postavené věty, příběh, v podstatě vidíte jiným autorům pod ruce. Už neodpočíváte, nemáte z takového čtení zážitek, protože váš mozek s textem neustále pracuje. Hodnotíte, kde jaký trik na vás autor zkouší, kde to funguje a kde ne. Vystoupit z pracovního kolečka je pro mě při čtení velice těžké.

A jak zvládáte mít více rozečtených knih naráz?

Technicky vzato to zvládám relativně snadno, jsem vycvičená si pamatovat tři čtyři rozpracované příběhy. Nemám problém se k rozečtenému textu vrátit i po půlroce, pamatovat si detaily příběhu a všimnout si, když něco nesedí. Mozek ale samozřejmě má svou omezenou kapacitu, po deseti letech si to pamatovat nebudu už ani já.

Zvýhodňovala vás vaše schopnost práce s textem při studiu na FHS?

Asi ano, ale nepoznám to. Když jsem si sedla k projektu diplomové práce a už fakticky začala psát diplomku, velmi nápomocná mi byla moje spisovatelská rutina. Byla jsem zvyklá napsat určitý počet normostran denně a toho se držet. Nakonec je jedno, jestli píšete román nebo závěrečnou práci. Pokud někdo uvažuje o tom, že by se pustil do psaní knih, tak podobná naučená rutina mu určitě pomůže i při psaní jiných textů, třeba odborných. O schopnosti vyjádřit se a pracovat s textem ani nemluví.

Takže pro člověka, který chce psát ať už prózu nebo akademické texty, je důležitá disciplína, rutina, pravidelné psaní?

Je to alfa a omega. Co se týče psaní prózy, samozřejmě záleží na tom, čeho chce člověk dosáhnout, označení spisovatel je totiž hodně široké. Zahrnuje i tvůrce, kteří vydali jednu knihu nebo i povídkáře, kteří občas něco napíší do časopisu. Zároveň jsou zde ale profesionálové, kteří píšou denně a publikují pravidelně. V takových případech je to jejich práce a musí udržet nějaké tempo vytváření děl. Když se podívám na své kolegy, jsou v první řadě svědomití, realističtí, jaksi nohama na zemi, ale hlavně pracovití.

Ve svých knihách stavíte svět Podmoří. Jak se do něj i jeho budování propisují vaše studia, zejména antropologie?

Svět Podmoří jsem vymyslela už ve svých jedenácti letech, ale to pochopitelně neznamená, že od té doby neprošel výraznými změnami. Začalo to naivními dětskými příběhy, pokračovalo koketováním s tvůrčím psáním v pubertě a pak jsem zničehonic začala psát pro širší publikum. Mým posledním románem je Pláč němého boha, který vyšel ve dvou svazcích v roce 2023. Díky disciplínám, se kterými jsem přišla do styku, jsem odkoukala, jak funguje společnost, jak se proměňuje v čase a že se věci nedějí samy o sobě. Vždy je přítomen kontext, kultura, v rámci které se lidé chovají určitým způsobem.

Autoři fantastiky vlastně hodně čerpají z reality, jen si některé mechanismy upravují podle sebe. Konkrétně v případě svého Podmoří dost vycházím z historie, vzdělání v historické antropologii a dějinách každodennosti mi neskutečně pomáhá. Často si půjčuji reálie 19. století, například jak byly vybavené domácnosti, jak vypadaly ulice, jak a kde fungovalo pouliční osvětlení, aby to v mém příběhu dávalo smysl. Samozřejmě nejde o plynové lampy nebo elektrické osvětlení, ale o vymyšlená svítidla s magickými krystaly, ale to už není podstatné. Podstatné je, že vytvořený svět kopíruje ten reálný a autor ho konstruuje tak, aby na čtenáře působil skutečně a povědomě.

Spousta lidí si myslí, že fantastika znamená příběhy vycucané z prstu, které nemusí dávat smysl, ale ve skutečnosti musí být fantasy příběh v některých ohledech ještě realističtější než realistický román. Kdybych řekla, že se můj román odehrává v Praze v roce 2024, tak čtenáři budou mému příběhu věřit, i kdyby se v něm děly naprosté nesmysly. Ale když je to fantastika, autor si musí dávat bedlivý pozor, aby příběh dával smysl a držel pohromadě, a to i v nejmenších detailech, jinak pozornějšího čtenáře ztratí.

Zároveň nejste pouze autorka, ale i editorka.

Ano, společně s Terezou Kadečkovou jsme daly dohromady antologii Jiný kraj, která se týkala moderních témat ve fantastice. A právě teď se editorsky se podílím na jedné antologii týkající se duševního zdraví a sci-fi, fantasy a hororu. Vyjít by měla v příštím roce.

Máte tedy možnost porovnat obě strany procesu?

Když člověk píše vlastní knihu, nemusí kooperovat s dalšími deseti nebo dvaceti lidmi a řešit jejich autorské i osobní trable. Je to velký objem různorodé práce na delší dobu. Ne každý dobrý spisovatel je dobrý editor a naopak. Je to hodně jiné než vlastní tvorba. Autor má vizi, sám ji přivede na svět, sám napíše text. Editor vhodí nápad mezi skupinu lidí a čeká, co z toho semínka vyrostे.

Jak dlouho zabere taková práce na antologii?

To se může hodně lišit. Půl roku, rok, klidně víc. V první řadě je potřeba mít téma, nakladatele, poté se osloví autoři, se kterými je potřeba po celou dobu komunikovat: zadat jim termíny a vysvětlit, co v antologii chcete mít. Pak editor pracuje s texty, které dostane. Dělá redaktorské poznámky, upozorní na nešvary v příběhu. Pak až jdou rukopisy do nakladatelství, kde vše ještě prochází korekturou. Je potřeba zkontrolovat sazbu a vybrat ilustrátora pro obálku. A samozřejmě vymyslet, jakým způsobem knížku dostat ke čtenářům. Antologie mají tu výhodu, že se na nich podílí více autorů, z nichž má každý vlastní čtenáře. Oproti románům ale obvykle trpí tím, že většina lidí si raději koupí knihu od jednoho autora.

Pořádáte literární dílny v Brně i Praze, online workshopy, pravidelné literární pikniky. Vyučujete tvůrčí psaní a snažíte se vyzvat lidi k tomu, aby se nebáli psát a neotáleli víc číst. Proč je to podle vás důležité?

V naší současné kultuře je dle mého soudu klíčové umět pochopit psaný text a naopak i dokázat srozumitelný text napsat. Čím má člověk tyto schopnosti rozvinutější, tím větší výhodu získá při orientaci ve veřejném životě a ve výkonu zaměstnání. Kromě toho, že pořádám klasické literární dílny v knihovnách, kam chodí lidé s chutí psát a tvořit, občas působím i na školách. Je děsivé, když vedete lekci ve třídě před lidmi, kteří za rok nebo dva budou mít volební právo, ale zoufale se vás ptají na význam základních slov, například co znamená spolehlivý. Je alarmující, že student střední školy něco takového netuší. Jak se pak zorientuje v politické situaci, jak bude reagovat na jednoduchá populistická hesla a dezinformace? Je zranitelný. Proto je dle mého důležité vést mladé lidi ke čtení, byť by mělo jít o jednoduchou literaturu.

Doporučila byste tvůrčí psaní všem jako způsob rozvoje komunikačních schopností a myšlení?

Tvůrčí psaní určitě prospěje všem lidem. Nejsem si ale jistá, zda se do toho pustí člověk, který vůbec nechce tvořit a nebaví ho to. Bez pochyby je přínosné i malovat nebo zajít na operu, ale když někdo nechce, nedonutíte ho.

Jak vnímáte změny ve vztahu mladých lidí ke čtení?

Nepracuji tolik se středoškolskou mládeží, abych mohla takto generalizovat, ale zdá se mi, že se učitelé shodnou, že mladší lidé mají potíže pracovat s dlouhými texty a bojí se těch složitých. Mají problém se soustředit, ať už na delší přednášku nebo text. Další věc, která mi přijde jako problém je kvalita překladu literatury určené mládeži, které se pak samozřejmě následně odráží i v původních českých textech. Mladí tvůrčí používají špatné vazby a idiomy, které mají nakoukané ve špatné překladové literatuře. Důvodem nevalné úrovně těchto knih, je omezené množství času na překlad a následné úpravy, vše se dělá velice rychle a knihy podle toho často vypadají. Přitom jsou to díla, která se vydávají ve velkém nákladu a je zde obrovský potenciál oslovit široké publikum. A mladé lidi tyto knihy baví číst, na rozdíl od většiny povinné literatury.

Vnímáte i rozdíl ve vztahu mladých lidí k literární tvorbě?

Stále mezi nimi je zájem tvořit. Mnozí sní o tom, že napíší knížku a vydají ji, je to pro ně velmi lákavé, i když třeba sami nečtou nebo čtou málo. Spousta spisovatelů pořádá workshopy, kde se lidé nejen něco naučí, ale taky získají kontakty. Když člověk zajde na tři čtyři takové workshopy, z každého si něco odnese a všude pozná nové lidi, může mu to do budoucna velice pomoci s tvorbou i případným vydáním knihy. Další cestou jsou literární soutěže, ve kterých může být hlavní cenou právě vydání díla, ať už povídky nebo celého románu. V současné době prostě mají začínající tvůrčí relativně širokou paletu možností, jak si sen o vydání knihy splnit a své texty publikovat. A to nemluvíme o možnosti vydat román třeba vlastním nákladem, například pomocí crowdfundingu.

Uvedla byste nějaké příklady?

Jsou zde nakladatelství nabízející služby zaměřené přímo na vydávání začátečnické, nevyzrálé tvorby. Mluvím například o Albatros Media a službě Pointa, kterou využívá celá řada mladých tvůrců. V čem vidím problém do budoucna, je nástup umělé inteligence.

V čem spočívá?

Pro publikující autory se stálými čtenáři, kteří je chtějí číst pro jejich jedinečný rukopis, nejsou vygenerované texty takovou hrozbou. Nebo přinejmenším ne v tuto chvíli. Mladí tvůrci ale ještě nemají zkušenosti a vyzrálý styl, a také je pro ně problematické nejenom tvorbu publikovat, ale hlavně ji dostat ke čtenáři. Pokud do tohoto procesu zasáhne ještě umělá inteligence, umožní vícero lidem napsat něco, co se bude na první pohled tvářit jako „slušná povídka“ nebo „slušný román“ v kontextu amatérských textů. Vzroste konkurence. Prostory určené pro začínající tvůrce budou plné uměle vygenerovaného balastu. Texty nějakého Jana Nováka, který se psaním teprve začíná a píše vlastně jen o něco lépe než umělá inteligence, můžou mezi vším tím balastem velice snadno zapadnout. Přes všechny nové možnosti to začínající tvůrci v budoucnu můžou mít nakonec prostě ještě o něco těžší, než jsme to měli my.

Alena Ivanova

[Web programu Dějiny moderní evropské kultury](#)

